

ZR.5144.43.2022.AS

Opole, dn. 29.07.2022 r.

Pozwolenie nr 33/R/2022

Na podstawie art.36 ust.1 pkt 1, ust. 3, art.4, art.6 ust. 1 pkt 2 lit. a, art.7 pkt 1, art.89 pkt 2 i art.91 ust.4 pkt 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity – DzU z 2022, poz. 840), Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity – DzU z 2021 r., poz. 81) oraz art.104 Ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jednolity – DzU z 2021 r., poz. 735, ze zm.),

po rozpatrzeniu wniosku z dnia 29.06.2022 r., złożonego w dniu 30.06.2022r. przez Rafała Rzeźniczka, Galeria Autor, Pracownia Konserwacji Zabytków, z siedzibą: Rynek 10/1A, 45-015 Opole, pełnomocnika Gminy Olesno, z siedzibą: ul. Pieloka 21, 46-300 Olesno (Pełnomocnictwo z dnia 14.06.2022 r.),

o udzielenie pozwolenia na wykonanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy następującym zabytku:

Kolumna Maryjna, zlokalizowana na Rynku w Oleśnie (działka ewidencyjna nr 2523, obręb Olesno: barok, 1697 r., (1845 r. renowacja z podwyższeniem kolumny o czworoboczny cokół i murowany postument), kamień (wapień pińczowski - figura Marii wraz z podstawą, kolumna, piaskowiec - cokół kolumny wraz z podestem ze stopniami). Kompozycja rzeźbiarska skomponowana z kolumny kompozytywnej (kapitel złożony), zwieńczonej pełnoplastyczną figurą Marii, stojącą na półksiężycu (metal złożony) i na podstawie w formie stylizowanych obłoków, wśród których główka putta i postać uskrzydłonego smoka (skrzydła metalowe złożone), wokół głowy Marii nimb gwiazdzisty (metal złożony). Kolumna umieszczona na cokole czworobocznym z profilowanym gzymsem wieńczącym i bokami wypełnionymi płycinami. W płycinach opracowane reliefowo: data wzniesienia kolumny (1697), data renowacji (1845) oraz herby królewskie. Całość kompozycji posadowiona na podeście złożonym z trzech stopni oraz postumencie, murowanym z cegły, otynkowanym; kolumna ujęta metalowym ogrodzeniem ze słupkami granitowymi w narożach, objętym formą ochrony poprzez wpis do rejestru zabytków ruchomych województwa opolskiego decyzją numer: Ks.B.t.I-197/60 z dnia 23.04.1960 r., polegających na wykonaniu prac konserwatorskich w zakresie technicznym i estetycznym) ww. zabytku,

oraz po ocenie danych przedstawionych we wniosku i załączonych do niego dokumentów: „Program prac konserwatorskich zabytkowej Kolumny Maryjnej na Rynku w Oleśnie”, opracowany przez dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki, mgr Rafała Rzeźniczka (załącznik nr 1);

Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

pozwala

na wykonanie następujących prac przy przedmiotowym zabytku:

I. Elementy kamienne (kolumna, cokół i podest ze stopniami, figura Marii wraz z podstawą)

1. Wstępne wzmocnienie osłabionych fragmentów kamienia przy zastosowaniu środka opartego na estrach etylowych kwasu krzemowego. Powtórzenie zabiegu w miejscach osłabionych, po usunięciu zanieczyszczeń.
2. Próba konsolidacji zachowanych powierzchni pozłoty (impregnacja żywicą metakrylową oraz iniekcja i podklejenia spękań oraz otwartych rozwarstwień (żywica akrylowa). Powtórzenie zabiegu po usunięciu zanieczyszczeń.
3. Usunięcie porostu mikroorganizmów połączone z zabiegiem dezynfekcji (preparat bez aktywnego chloru),
4. Odczyszczenie powierzchni kamienia (metoda hydrodynamiczna z regulowanym ciśnieniem i temperaturą wody). Zabieg wspomagany poprzez użycie środków powierzchniowo-czynnych, a w przypadku miejscowych trwalszych zabrudzeń lekko kwaśnym preparatem
5. Pogłębienie lub wykucie mechaniczne – w miejscach widocznych destruktywów wtórnych kitów i spoin. Przedmuchiwanie sprężonym powietrzem otwartych szczelin, przeczyszczenie odsłoniętych powierzchni.
6. Odsolenie kamienia (metoda swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska poprzez okłady z pulpy papierniczej lub użyciem gotowych kompresów o wysokiej zdolności sorpcyjnej).
7. Ustabilizowanie konstrukcyjne trzonu kolumny (wypełnienie pęknięć i zarysowań przy użyciu chemoutwardzalnych tworzyw o niskiej lepkości. Dodatkowo dla wzmocnienia klejonych miejsc zastosowanie połączenia ze stali niekorodującej ukrytej w konstrukcji.
8. Sklejenie mniejszych rys i spękań w strukturze kamienia, w tym miejsc łączenia zachowanych fragmentów rekonstruowanych (zastosowanie płynnej żywicy lub dyspersji akrylowej).
9. Uzupełnienia i retusze ubytków formy rzeźbiarskiej i detalu kamienia.
10. Uzupełnienie spoin między elementami kolumny (zastosowanie zaprawy w odmianie miękkiej oraz do wykruszonych fug między stopniami podestu).
11. Wykonanie scaleń barwnych celem ujednolicenia zróżnicowanych kolorystycznie powierzchni uzupełnień (półprzezroczyste farby przeznaczone na podłoża mineralne, z możliwością regulacji natężenia krycia).
12. Zagruntowanie obszarów narażonych zwiększonym zazielenieniem (zwłaszcza rzeźba z podstawą, baza kolumny, gzyms i baza czworobocznego cokołu, stopnie podestu), środkiem bakterio- grzybo- i glonobójczym.
13. Zabezpieczenie powierzchni kamiennych (hydrofobizująca impregnacja roztworem silanowym).
14. Wykonanie pozłocień.
 - a. rzeźba – atrybuty:

- odrdzewienie skorodowanych skrzydeł smoka (kwas fosforowy lub oczyszczenie metodą strumieniową),
 - aktywne zabezpieczenie odsłoniętego metalu poprzez nałożenie preparatu antykorozyjnego zawierającego fosforan cynku,
 - miejsca pojawiającej się korozji na pozostałych elementach należy odsłonić, oczyścić i zabezpieczyć stabilizującym roztworem taninowym,
 - nałożenie warstwy powłoki olejnej pod złoto – uzupełniając w miejsca ubytków,
 - nałożenie złota płatkowego – uzupełniając (po ocenie stanu zachowania),
 - zabezpieczenie powierzchni warstwy pozłoty.
- b. detal kamienny – miejsca ubytków pozłoty
- odpowiednie przygotowanie warstwy podkładowej – nałożenie na odsłonięte powierzchnie kilku warstw żywicy metakrylowej, rozpuszczonej do odpowiedniej konsystencji w mieszaninie rozpuszczalników,
 - nałożenie złota płatkowego,
 - zabezpieczenie powierzchni warstwy pozłoty.

II. Postument (murowany, tynkowany)

1. Usunięcie porostu mikroorganizmów połączone z zabiegiem dezynfekcji. Zabieg powtórzyć po usunięciu nawarstwień zanieczyszczeń i odkuciu zapraw.
2. Odkucie tynku w pasie cokołowym do warstwy cegły (ok. 60 cm wys.) oraz usunięcie zdestruowanej powłoki cienkowarstwowej wyrównującej pozostałe powierzchnie.
3. Odsolenie odsłoniętej cegły (kompresy sorpcyjne).
4. Wzmocnienie strukturalne osłabionych cegieł gruntującym roztworem krzemianowym.
5. Iniekcja wgłębnych spękań w strukturze cegły i „głuchych” odspojen zachowanego tynku (aplikacja płynnej suspensji hydraulicznej o cechach wzmacniających i podwyższających nośność).
6. Nałożenie w pasie cokołowym (na osłonięte wązki ceglane) paroprzepuszczalnego tynku renowacyjnego z normą WTA (hydrofobizujący pory, przeznaczony na zawilgocone i zasolone podłoże,
7. Przeszpachlowanie wypraw mineralnych postumentu, celem ujednolicenia powierzchni z jednoczesnym wypełnieniem rys i mikrospekkań zaprawą cienkowarstwową z dodatkiem mikrowłókien.
8. Nałożenie laserunkowej, paroprzepuszczalnej powłoki scalającej (nawiązującej do koloru piaskowca) z odpowiednim gruntem.
9. Zagruntowanie obszarów narażonych zwiększonym zazielenieniem (szczególnie przy górnym okapie oraz w pasie cokołu), środków bakterio-, grzybo- i glonobójczym,
10. Dodatkowe zabezpieczenie płaskich powierzchni poprzez pokrycie bezbarwną powłoką renowacyjną -- paroprzepuszczalną, hydrofobową, chroniącą przed bezpośrednimi warunkami atmosferycznymi, z jednoczesnym zabezpieczeniem przed atakami pleśni i glonów.

III. Ogrodzenie

Przęsła metalowe

1. Oczyszczenie mechaniczne miejsc z widoczną śladową korozją przy łączeniach montażowych. Zabezpieczenie konwersyjne aktywnym środkiem taniowym. Założenie warstwy podkładowej z zawartością cynku
2. Delikatne usunięcie lokalnych złuszczeń farby bez nienaruszania podkładowej warstwy ocynku z użyciem miękkich szczotek. Oczyszczenie całej powierzchni z luźnych zanieczyszczeń.
3. Po odtłuszczeniu powierzchni pomalowanie ręczne przeseł ogrodzenia (farba w kolorze czarnym matowym).

Słupy granitowe.

4. Oczyszczenie hydrodynamiczne z użyciem łagodnych środków powierzchniowo-czynnych. W przypadku mniejszych zabrudzeń zastosowanie roztworu kwasu fluorowodorowego.
5. Weryfikacja wtórnych kwitów pod kątem stanu zachowania techniczno-estetycznego po oczyszczeniu. W miarę możliwości próba scalenia kolorystycznego zachowanych uzupełnień z użyciem pigmentów mineralnych na spoiwie metakrylowym.
6. W przypadku koniecznych uzupełnień dobranie odpowiedniego rodzaju, frakcji i koloru kruszywa w spoiwie hydraulicznym. Opracowanie powierzchni fakturalnie, w sposób imitatorski
7. Końcowa impregnacja kamienia środkiem olejo- i hydrofobowym.

Prace konserwatorskie będą prowadzone według programu prac konserwatorskich (program zawiera materiały i metody, które będą zastosowane w konserwacji), opracowanego przez dyplomowanego konserwatora dzieł sztuki, mgr Rafała Rzeźniczka, uzgodnionego przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w dniu 28.07.2022 r. **Uzgodnienie nr ZR.5144.43.2022.AS.**

Niniejsze pozwolenie posiada termin ważności do dnia: 31.12.2024 r.

Postępowanie w sprawie wydanego pozwolenia może zostać wznowione, a następnie pozwolenie może zostać cofnięte lub zmienione na podstawie art. 47 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity – DzU z 2022, poz. 840).

Warunki konserwatorskie na podstawie art.36 ust. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity – DzU z 2022, poz. 840), i § 12 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (DzU z 2021 r., poz. 81):

1. kierowanie pracami konserwatorskimi albo samodzielne ich wykonywanie przez osobę posiadającą kwalifikacje, o których mowa w art. 37a ust. 1 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity – DzU z 2022, poz.

840) oraz przekazanie Opolskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków (OWKZ) w terminie nie później niż 14 dni przed rozpoczęciem prac, a w toku prac w terminie 14 dni przed dokonaniem zmiany osoby prowadzącej prace:

- a. **imienia, nazwiska i adresu osoby kierującej pracami konserwatorskimi albo samodzielnie je wykonującej,**
 - b. **dokumentów potwierdzających spełnianie przez tę osobę wymagań, o których mowa w art. 37a ust.1 ustawy,**
 - c. **oświadczenia wskazanej osoby, o przyjęciu obowiązku kierowania albo samodzielnego wykonywania wskazanych w pozwoleniu prac,**
2. zawiadomienie OWKZ o terminie rozpoczęcia i zakończenia wskazanych w pozwoleniu prac,
 3. niezwłoczne zawiadomienie OWKZ o wszelkich zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w trakcie prowadzenia prac, wskazanych w pozwoleniu,
 4. w odniesieniu do elementów kamiennych, wymienionych w pkt I pozwolenia: ocena realizacji prac w drodze komisji konserwatorskiej przy obiekcie z udziałem OWKZ, po usunięciu porostu mikroorganizmów i odczyszczeniu z zabrudzeń powierzchni wszystkich elementów kamiennych, celem szczegółowej oceny stanu zachowania kamienia i ewentualnego doprecyzowania zaproponowanego postępowania konserwatorskiego,
 5. odbiór końcowy prac konserwatorskich wskazanych w pozwoleniu z udziałem OWKZ, inwestora i osoby zgłoszonej jako kierująca albo samodzielnie wykonująca prace,
 6. prowadzenie dokumentacji przebiegu wskazanych w pozwoleniu prac, w sposób umożliwiający jednoznaczną identyfikację i dokładną lokalizację przestrzenną wszystkich czynności, użytych materiałów oraz dokonanych odkryć i przekazanie OWKZ dokumentacji konserwatorskiej **w terminie 3 miesięcy** od zakończenia prac.

Uzasadnienie

W dniu 30.06.2022 r. do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu wpłynął wniosek Pana Rafała Rzeźniczka, pełnomocnika Gminy Olesno, w sprawie wydania pozwolenia konserwatorskiego na prowadzenie prac konserwatorskich przy Kolumnie Maryjnej, zlokalizowanej na Rynku w Oleśnie, gm. Olesno. Przedmiotowa kolumna jest wpisana do rejestru zabytków ruchomych województwa opolskiego pod numerem: Ks.B.t.I-197/60 z dnia 23.04.1960 r. Z tego względu podlega ochronie konserwatorskiej, wyrażającej się m.in. w konieczności uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków wszelkich czynności faktycznych odnoszących się do tego obiektu. Ponadto w myśl art.4 pkt 1,2 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity – DzU z 2022, poz. 840) ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie oraz zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla ich wartości.

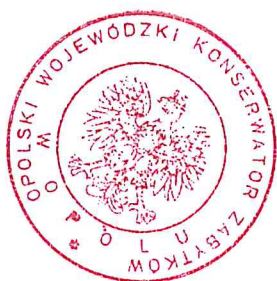
Niniejsze pozwolenie zostało wydane na podstawie art. 36 ww. Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w oparciu o dane zawarte we wniosku. Termin ważności pozwolenia, zgodnie z zapisem § 12 ust.1 pkt 7 Rozporządzenia Ministra

Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity – DzU z 2021 r., poz. 81), wskazuje wojewódzki konserwator zabytków. W związku z tym Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków wyznaczył termin ważności niniejszego pozwolenia na dzień 31.12.2024 r.

W nawiązaniu do ust. 3 przywołanego wyżej artykułu 36 Ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarto w pozwoleniu warunki konserwatorskie nr 1-6, wprowadzone celem zapobieżenia uszkodzeniu lub zniszczeniu zabytku. Stąd, m.in. w warunku konserwatorskim numer 4 wyrażono konieczność oceny realizacji prac konserwatorskich w drodze komisji konserwatorskiej przy obiekcie z udziałem OWKZ, po usunięciu porostu mikroorganizmów i odczyszczeniu z zabrudzeń powierzchni wszystkich elementów kamiennych, celem szczegółowej oceny stanu zachowania kamienia. Warunek ten został wprowadzony, celem uzgodnienia postępowania konserwatorskiego najwłaściwszego dla przywrócenia pierwotnych walorów historycznych i artystycznych przedmiotowego zabytku. Mając na uwadze, iż planowane prace konserwatorskie są zgodne z zasadami ochrony zabytków, pozwolenie może być wydane.

Stąd należało orzec jak w sentencji.

Od decyzji niniejszej przysługuje stronom odwołanie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, za moim pośrednictwem, w terminie 14 dni od daty jej doręczenia (art.127 § 1 i 2 oraz art.129 § 1 i 2 k.p.a.). W trakcie biegu terminu do wniesienia odwołania strona może zrzec się prawa do wniesienia odwołania wobec organu administracji publicznej, który wydał decyzję. Z dniem doręczenia organowi administracji publicznej oświadczenia o zrzeczeniu się prawa do wniesienia odwołania przez ostatnią ze stron postępowania, decyzja staje się ostateczna i prawomocna (art.127a § 1 i 2 k.p.a.).

**OPOLSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW**
Elżbieta Molak

Pouczenie:

Wnioskodawca (inwestor) i prowadzący prace (kierujący robotami, wykonawca) zobowiązani są do przestrzegania zasad i warunków prowadzenia prac (robót, badań lub innych działań), wynikających z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w szczególności:

- 1) Wojewódzki konserwator zabytków wstrzymuje (na mocy decyzji) wykonywane bez jego pozwolenia lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu prace (roboty, badania lub inne działania) przy zabytku wpisanym do rejestru lub w jego otoczeniu, a następnie wydaje decyzję:

- a) nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowanie terenu, z określeniem terminu wykonania tych czynności, albo
- b) zobowiązującą do uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie wstrzymanych prac (robót, badań lub innych działań) przy zabytku, albo
- c) nakładającą obowiązek podjęcia określonych czynności w celu doprowadzenia wykonywanych prac (robót, badań lub innych działań) przy zabytku do zgodności z zakresem i warunkami określonymi w pozwoleniu, wskazując termin wykonania tych czynności.

Po wykonaniu obowiązku, o którym mowa pod lit. c), wojewódzki konserwator zabytków wydaje pozwolenie na wznowienie wstrzymanych prac (robót, badań lub innych działań) przy zabytku.

2) W przypadku, gdy bez wymaganego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób odbiegający od zakresu i warunków określonych w pozwoleniu wykonano przy zabytku wpisany do rejestru prace (roboty, badania lub inne działania), wojewódzki konserwator zabytków wydaje decyzję:

- a) nakazującą przywrócenie zabytku do poprzedniego stanu lub uporządkowanie terenu, określając termin wykonania tych czynności, albo
- b) zobowiązującą do doprowadzenia zabytku do jak najlepszego stanu we wskazywany sposób i w określonym terminie.

3) Osoba, która dopuściła się naruszenia przepisów o zabytkach lub naruszyła zakres i warunki określone w pozwoleniu, jest obowiązana na swój koszt wykonać czynności nakazane w decyzji, o której mowa w punkcie 1) lit. a) i c) oraz w punkcie 2).

4) Wykonawca jest zobowiązany niezwłocznie zawiadomić OWKZ o wszelkich zagrożeniach lub nowych okolicznościach ujawnionych w toku prac konserwatorskich przy zabytku, które mogą mieć wpływ na stan zachowania zabytku. W takich przypadkach WKZ jest zobowiązany wydać wykonawcy odpowiednie zalecenia w terminie nie późniejszym niż 7 dni od dnia przyjęcia zawiadomienia, może również wydane pozwolenie zmienić lub je cofnąć.

5) Art. 107d.

1. Kto bez pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

2. Kto podejmuje działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1–5, niezgodnie z zakresem lub warunkami określonymi w pozwoleniu wojewódzkiego konserwatora zabytków, podlega karze pieniężnej w wysokości od 500 do 500 000 zł.

5. Karę pieniężną, o której mowa w ust. 1–2, nakłada w drodze decyzji organ ochrony zabytków, który wydał pozwolenie bądź był właściwy do wydania pozwolenia.

Otrzymuje za zwrotnym potwierdzeniem odbioru:

Pan Rafał Rzeźniczek

Galeria Autor - Pracownia Konserwacji Zabytków

Rynek 10/1A

45-015 Opole

w załączniku nr 1: uzgodniony przez OWKZ program prac konserwatorskich dot. Kolumny Maryjnej na Rynku w Oleśnie (kserokopia)

Do wiadomości:

- 1. aa AS

Załącznik nr 1 do decyzji - pozwolenia
Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora
Zabytków nr 33/R/2022

z dnia 29 LIP. 2022

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

OPOLSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW

Eżbieta Molak
Eżbieta Molak

Zabytkowej Kolumny Maryjnej

na Rynku w Oleśnie

opracował:
konserwator dzieł sztuki
mgr Rafał Rzeźniczek

Opole, czerwiec 2022

1. OPIS INWENTARYZACYJNY OBIEKTU.

- Miejscowość: Olesno, woj. opolskie.
- Obiekt, tytuł: Kolumna Maryjna.
- Użytkownik obiektu: Urząd Miejski w Oleśnie
- Miejsce: Rynek w Oleśnie.
- Autor: nieznany (prawdopodobnie warsztat miejscowy).
- Czas powstania: 1697, 1845 r.
- Materiał i technika: rzeźba, kolumna, cokół i stopnie wykonane w kamieniu; czworoboczny postument murowany z cegły i tynkowany; ogrodzenie kute – żelazne, z granitowymi słupkami w narożach.
- Wysokość całkowita – 8,45 m.
- Opis obiektu:

Pełnoplastyczna naturalnej wielkości postać Marii stoi na wysokiej, smukłej kolumnie składającej się z bazy, trzonu i kompozytowego kapitelu. Figura tworzy wieloczęściową kompozycję rzeźbiarską, złożoną z obłoków, skrzydlatego smoka, główek putt i półksiężyców. Postać okrywają miękkie draperie fałdzistego płaszcza, podkreślające zarys nóg. Spod płaszcza widoczny napierśnik imitujący zbroję i prosta suknia. Głowa Marii z aureolą, jej modelunek i wyraz twarzy, nawiązują stylistyką do zachowanych śląskich wzorców.

Kolumna posadowiona na czworobocznym cokole, który jest ozdobiony płycinami na ścianach czołowych. Na płycinach wykuto wypukłe reliefy, które m.in. przedstawiają: od strony południowej datę powstania kolumny (1679), od strony zachodniej datę powstania cokołu (1845) oraz herb z insygniami królewskimi Fryderyka Wilhelma IV.

Cokół umieszczono na podeście zbudowanym z trzech stopni i murowanego postumentu.

Pomnik otoczony jest metalowym, stylizowanym ogrodzeniem kotwionym w podłożu i granitowych narożnych słupach.

Forma przedstawienia wykonana została na wzór popularnych na Śląsku kolumn wotywnych z postacią modlącą się Marii.

2. BUDOWA TECHNOLOGICZNA OBIEKTU.

Figura z podstawą oraz kolumna wykuta jest w wapieniu pińczowskim, cokół pod kolumną wraz z zwężającymi się ku górze stopniami w drobnoziarnistym piaskowcu. Formy rzeźbiarsko-architektoniczne opracowano przy pomocy narzędzi kamieniarskich i dłut rzeźbiarskich, powierzchnię cyzelowano. Postument wymurowano z cegły i tynkowano zaprawą mineralną.

Poszczególne elementy kolumny zostały wtórnie połączone dodatkową konstrukcją nośną z rur i płaskowników stalowych (montaż z lat 1993 – 94). W ramach prac konserwatorskich w latach 2008 – 09 zespolono powstałe pęknięcia konstrukcyjne trzonu kolumny, z użyciem wypełniających żywic i nierdzewnej stali ukrytej w konstrukcji.

Głowa, ręce Marii oraz łeb smoka wykuto wtórnie w kamieniu wapiennym. Ubytki mniejszych form oraz wypełnienie szczelin i spoin – w kitach mineralnych.

Aureola oraz półksiężyc wykonane zostały z blachy ocynkowanej, skrzydła smoka kute z żelaza. Atrybuty figury oraz detal kamienny (kapitel, płyciny cokołu pod kolumną) pokryte wtórnie złotem płatkowym.

Przed bezpośrednim dostępem do obiektu chroni okalające kute ogrodzenie mocowane do granitowych słupów i ceglanego fundamentu.

Obiekt przebudowany w roku 1845, wtedy to podwyższono posadowienie kolumny na murowanej bazie i kamiennym cokole. Kilukrotnie poddany zabiegom renowacyjnym – w tym demontażu w latach 1993-94.

Wymiary obiektu (H:W:D):

- figura Marii z podstawą: 186 cm, obwód 186 cm
- kapitel: 57 x 60 x 60 cm
- trzon kolumny: 255 cm, obwód 150 cm
- baza kolumny: 23 x 66 x 66 cm
- cokół po kolumną: 145 x 87 x 87 cm
- stopnie podestu: 57 x 190 x 190 cm
- podest murowany: 122 x 236 x 236 cm
- przęsła metalowe: 90 x 400 cm x 4 szt.
- słupy granitowe: 86 x 27 x 27 cm x 4 szt.

3. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ.

Kolumna z figurą na cokole

Ze względu na usytuowanie obiektu w przestrzeni miejskiej, narażony jest na bezpośrednie i ciągle oddziaływanie szkodliwych czynników atmosferycznych. Ponadto wertykalna forma pomnika podatna jest na obciążenia wynikające ze zmiennych warunków pogodowych oraz stałego oddziaływania rezonansu mechanicznego otoczenia. Obecny stan zachowania jest więc skutkiem występowania wpływów fizyko-chemicznych, uszkodzeń mechanicznych i narażeń biotycznych, które wzajemnie się dopełniają, a dynamika niszczenia poszczególnych struktur uzależniona jest również od indywidualnych cech użytych materiałów i własności zastosowanej technologii zarówno pierwotnej jak i wtórnej.

Powstałe pionowe zarysowania partii trzonu kolumny oraz nieregularne poprzeczne mikropęknięcia w okolicach łączenia z bazą oraz kapitelem, wystąpiły na skutek wewnętrznych naprężeń mechanicznych spowodowanych siłami fizycznymi, wywieranymi m/in przez napierające wiatry czy przenoszenia mikrodrgań z pobliskiego ruchu kołowego, a także przeprowadzanych w pobliżu remontów. Miejscowe mikrozarysowania wzdłuż uzupełniających zaprawek to wynik wewnętrznych skurczów. Pojawienie się mikroszczelin sprzyja ponadto penetracji wody w głąb materiału, powodującej dalsze zniszczenia poprzez cykle jej zamarzania i topnienia w rozszczelnieniach. Dodatkowo obecność wilgoci może inicjować ukryte procesy korozyjne metalowego wewnętrznego rdzenia.

Do gromadzenia warstw zanieczyszczeń przyczyniły się głównie czynniki w postaci gazowej, stałej i ciekłej. Osiadające pyły, sadze, smółki spowodowały przede wszystkim zabrudzenie powierzchni, w tym widoczne pociemnienie bardziej chłonnych wtórnych mineralnych kitów. Natomiast skażenia gazowe w postaci tlenków emitowanych z powietrza przeniknęły wraz z wodą w struktury głębsze. Powstające tam związki – głównie roztwarzalne sole - utrwalają zanieczyszczenia, a jednocześnie powodują większą podatność podłoża na działanie szkodliwych czynników środowiskowych prowadzących do miejscowej erozji powierzchni, wykruszeń, zaokrąglenia kształtów czy ubytków detalu rzeźbiarskiego. Obraz lokalnych zniszczeń potęgują czynniki fizyko-mechaniczne widoczne jako pęknięcia wypełnień - w płaszczyznach posadowienia figury z podstawą i kapitelem, czy w miejscach łączenia

opracowanych wtórnie rekonstrukcji. Są wynikiem tzw. napięć ścinających, wywołanych różnicą współczynnika rozszerzalności objętościowej materiałów (na skutek wahań temperaturowych, wilgotnościowych, zamarzania).

Dodatkowo powierzchnie pokryte złoceniami, tworząc wraz z podkładem swoistą powłokę uszczelniającą, która wprost ogranicza zdolność dyfuzji powietrza przez kapilary kamienia, prowadzi stopniowo do rozluźnienia podpowierzchniowej spójności tego gatunku wapienia. Z uwagi na jego naturalną zwiększoną wrażliwość dochodzi w efekcie do miejscowych rozwarstwień i ubytków warstwy pozłoty – lokalnie wraz z dezintegracją podłoża.

Produkty korozji biologicznej ujawniły się na figurze i stylizowanej podstawie z intensyfikacją w okolicach głowy, ramion, tułowia i na rzeźbionej podstawie, gdzie przez rozrost i produkty przemian bio-chemicznych przyspieszają deteriorację subtelnych kształtów kompozycji. Ich nagromadzenie widoczne jest także w partiach bazy kolumny i na kamiennych stopniach podestu.

Obecność wody i wilgoci w połączeniu ze skażeniami emitowanymi z powietrza stanowią źródło korodowania elementów metalowych z jakich wykonane są skrzydła smoka, półksiężyc, aureola. Są to w przewodzie szkodliwe dwutlenki siarki i węgla. Tworzą one wraz z wilgocią szkodliwe kwasy reaktywujące na podłożu procesy korozyjne, a w konsekwencji stopniowe niszczenie warstwy metalu – najbardziej uaktywnione na skrzydłach smoka - wykonanych z żelaznej blachy. Na pozostałych elementach powstały lokalne utlenienia.

Postument.

Na murowanym z cegieł postumencie pojawiły się miejscowe spękania i odspojenia wypraw tynkowych, spowodowane przenikaniem i przemarzaniem wody oraz działaniem roztworów solnych pod zaprawami. Widoczne są również lokalne ubytki mechaniczne. Duży udział w zniszczeniach wierzchnich wypraw ma znaczny rozrost glonów i porostów - szczególnie przy górnym okapie oraz w pasie cokołu. Przyczyniły się one do dezintegracji warstwy przypowierzchniowej, szczególnie na skutek wydzielania kwasów organicznych i nieorganicznego kwasu węglowego. Kwasy oraz produkty metabolizmu bezpośrednio rozpuszczają, bądź też zwiększają rozpuszczalność składników podłoża, potęgując w konsekwencji wrażliwości materiału na wietrzenie fizyczne.

Ogrodzenie.

Metalowe przeszła kutego ogrodzenia od czasu przeprowadzenia ostatniej renowacji zachowały się w dobrym stanie. Widoczne są tylko śladowo-punktowe złuszczenia i przetarcia farby bez naruszenia, ochronnej warstwy cynku. Miejscowe utlenione powierzchnie pojawiają się jedynie w łączeniach montażowych przy słupach.

Granitowe słupy narożne są w dobrym stanie, nieznacznie zanieczyszczone atmosferycznie i biologicznie. Na skutek oddziaływania czynników atmosferycznych uwidoczniły się na nich wtórne kity, pochodzące z wcześniejszych renowacji.

4. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE.

Stan zachowania obiektu obliguje głównie do przeprowadzenia konserwacji techniczno - zachowawczej, zmierzającej do utrwalenia jego materialnych, artystycznych oraz historycznych wartości. Podstawowym zadaniem będzie przywrócenie elementom zabytku prawidłowej kondycji z jednoczesnym maksymalnym wyeliminowaniem przyczyn postępujących niszczeń oraz możliwa ochrona przed dalszą destrukcją w przyszłości.

W kontekście wydobywania pełni walorów ekspozycyjnych „Kolumny” przy zachowaniu jej podstawowej funkcji jako obiektu sakralnego, celem konserwacji estetycznej stanie się próba nadania właściwego wizerunku artystycznego w reprezentacyjnej przestrzeni miejskiego rynku.

Podczas realizacji planowanych prac należy na bieżąco monitorować stan zachowania elementów obiektu dla uszczegółowienia jego aktualnej kondycji, celem uzyskania oczekiwanych rezultatów. Zasadność i skuteczność proponowanych metod i środków weryfikować zgodnie z wynikiem prowadzonych badań oraz pod względem ich bezpieczeństwa po wykonaniu prób *in situ* !

Pojawiające się nowe zarysowania i pęknięcia trzonu kolumny obecnie nie stanowią o zagrożeniu stabilności i bezpieczeństwa użytkowania. Są to głównie rysy skurczowe wynikające z naturalnej „pracy” kolumny, bez przemieszczeń i większych ubytków w kamieniu i zaprawach. Zastosowana podczas ostatniej renowacji w 2008 - 09 r. technologia naprawcza pęknięć kamienia zabezpiecza przed niekontrolowanym „rozszerzaniem”. Niemniej z uwagi na rodzaj obiektu i uwarunkowania jego usytuowania (opis w p. 3), należy go okresowo diagnozować, a pojawiające się defekty wymagają podejmowania działań zapobiegawczych.

5. PROPONOWANE POSTĘPOWANIE KONSERWATORSKIE.

I. Kolumna z figurą na cokole, stopnie podestu (kamień).

1. Wstępne wzmocnienie osłabionych fragmentów kamienia przy zastosowaniu środka opartego na estrach etylowych kwasu krzemowego np. - *KSE 300 HV (Remmers)* - w odmianie do podłożu o spoiwie kalcytowym i *KSE 300* - do piaskowca. Zabieg należy powtórzyć w zlokalizowanych miejscach osłabionych, po usunięciu zanieczyszczeń.
2. Próba konsolidacji zachowanych powierzchni pozłoty poprzez impregnację żywicą metakrylową *Paraloid B-72* rozpuszczonej do odpowiedniej konsystencji w mieszaniu *acetonu* i *ksylenu* oraz iniekcje i podklejenia spękań i otwartych rozwarstwień żywicą akrylową *Primal AC-33*. Powtórzenie zabiegu po usunięciu zanieczyszczeń.
3. Usunięcie porostu mikroorganizmów połączone z zabiegiem dezynfekcji np. *Lichenicida 264 (Bresciani)*, preparatem bez aktywnego chloru *Grunbelag-Entferner (Remmers)*.
4. Odczyszczenie powierzchni kamienia metodą hydrodynamiczną z regulowanym ciśnieniem i temperaturą wody. Zabieg należy wspomagać użyciem środków powierzchniowo-czynnych np. *Alkutex Schmutzloser (Remmers)* oraz w przypadku miejscowych trwalszych zabrudzeń lekko kwaśnym preparatem, np. *Fassadenreiniger-Paste (Remmers)*.
5. Pogłębienie lub wykucie mechaniczne - w miejscach widocznych destruktyw wtórnych kitów i spoin przy pomocy drobnych dłutek, przecinaków, noży. Przedmuchiwanie sprężonym powietrzem otwartych szczelin, przeczyszczenie odsłoniętych powierzchni.
6. Odsolenie kamienia – metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska poprzez okłady z pulpy papierniczej w wodzie demineralizowanej lub z użyciem gotowych kompresów o wysokiej zdolności sorpcyjnej, np. *Funcosil Entsalzungskompressen (Remmers)*. Okłady należy pozostawić do całkowitego wyschnięcia, chroniąc jednocześnie przed zbyt szybkim osuszeniem / nasłonecznieniem. Częściowe odsolenie całości obiektu nastąpi w trakcie odcyszczania jego powierzchni z przemiennym nawilżaniem i osuszaniem.
7. Diagnostyka i ustabilizowanie konstrukcyjne trzonu kolumny poprzez wypełnienie pęknięć i zarysowań przy użyciu chemoutwardzalnych tworzyw

- o niskiej lepkości, w zależności od miejsca - np. *Injektionsharz EP* i *Epoxi-BH 100* (Remmers). Dodatkowo dla wzmocnienia klejonych miejsc można zastosować połączenia ze stali niekorodującej ukrytej w konstrukcji. Metodę wykonania aplikacji żywicy oraz sposób mocowania zbrojenia najlepiej konsultować z wykwalifikowanym konstruktorem.
8. Sklejenie mniejszych rys i pęknięć w strukturze kamienia, w tym miejsc łączenia zachowanych elementów rekonstruowanych. Zastosowanie płynnej żywicy np. *Viscacid Epoxi-Injektionsharz* (Remmers) lub dyspersji akrylowej, np. *Primal AC 33*.
 9. Uzupełnienia i retusze ubytków formy rzeźbiarskiej i detalu kamienia w odpowiednich zaprawach mineralnych (opracowanie składu pod nadzorem konserwatora), lub gotowych zapraw renowacyjnych - w odmianie do wapienia np. barwionej masy *Restauriermortel ZF* (Remmers), oraz do piaskowca *Restauriermortel* – modyfikowanych żywicą polimerową np. *Aida Haftfest Spezial*.
 10. Do uzupełnienia spoin między elementami kolumny - zastosowanie zaprawy w odmianie miękkiej np. *Fugenmortel ZF* (Remmers) oraz do wykruszonych fug między stopniami podestu - *Fugenmortel TK*.
 11. Wykonanie scaleń barwnych dla ujednolicenia zróżnicowanych kolorystycznie powierzchni uzupełnień - półprzezroczystymi farbami, przeznaczonymi na podłoża mineralne, z możliwością regulacji natężenia krycia, np. *Funcosil Historic Lasur* (Remmers), *Restauro-Lasur* (Keim).
 12. Zagruntowanie obszarów narażonych zwiększonym zazielenieniem (szczególnie – rzeźba z podstawą, baza kolumny, gzyms i baza czworobocznego cokółu, stopnie podestu), środkiem bakterio-, grzybo- i glonobójczym, z profilaktycznym tworzeniem zasobów substancji czynnej: np. *Impragnierung BFA* (Remmers).
 13. Zabezpieczenie powierzchni kamiennych na drodze hydrofobizującej impregnacji roztworem silanowym, np. *Funcosil SNL* (Remmers), *Lotexan-N* (Keim).
 14. Wykonanie pozłocień.
 - a). rzeźba - atrybuty
 - skorodowane skrzydła smoka należy odrdzewić chemicznie kwasem fosforowym lub delikatnie oczyścić strumieniowo, najlepiej urządzeniem protetycznym z granulatem krzemianu aluminium w zakresie 25 μ - 150 μ

- aktywne zabezpieczenie odsłoniętego metalu poprzez nałożenie preparatu antykorozyjnego np. *Funcosil Epoxi-Rostschutz (Remmers)* zawierającego fosforan cynku;
- miejsca pojawiającej się korozji na pozostałych elementach należy odsłonić, oczyścić i zabezpieczyć stabilizującym roztworem taninowym
- nałożenie warstwy powłoki olejnej pod złoto – uzupełniając w miejsca ubytków, np. *Mikstion A Dorer (Lefranc & Bourgeois)*;
- nałożenie złota płatkowego – uzupełniając (po ocenie *in situ*).
- zabezpieczenie powierzchni warstwy pozłoty 10% roztworem żywicy akrylowej *Paraloid B-44* w Ksylene.

b). detal kamienny – miejsca ubytków pozłoty

- odpowiednie przygotowanie warstwy podkładowej – nałożenie na odsłonięte powierzchnie kilku warstw żywicy metakrylowej *Paraloid B-72* rozpuszczonej do odpowiedniej konsystencji w mieszaninie rozpuszczalników; pierwszymi warstwami należy „przesycić” podłoże w celu prawidłowej konsolidacji a także adhezji dla kolejnych warstw;
- nałożenie warstwy powłoki olejnej, np. *Mikstion A Dorer (Lefranc & Bourgeois)*;
- nałożenie złota płatkowego.
- zabezpieczenie powierzchni warstwy pozłoty 10% roztworem żywicy akrylowej *Paraloid B-44* w Ksylene.

II. Podest (murowany, tynkowany).

1. Usunięcie porostu mikroorganizmów połączone z zabiegiem dezynfekcji np. preparatem *Grunbelag-Entferner (Remmers)*, *Algizid (KB)*. Zabieg powtórzyć po usunięciu nawarstwień zanieczyszczeń i odkuciu zapraw.
2. Odkucie tynku w pasie cokołowym do warstwy cegły (ok. 60 cm wys.) oraz usunięcie zdestruktowanej powłoki cienkowarstwowej wyrównującej pozostałe powierzchnie.
3. Odsolenie odsłoniętej cegły kompresami sorpcyjnymi - przygotowanymi fabrycznie lub poprzez okłady np. bentonit z piaskiem (1:6) + woda lub pulpa papiernicza w wodzie demineralizowanej. Okłady należy pozostawić do całkowitego wyschnięcia, chroniąc jednocześnie przed zbyt szybkim osuszeniem / nasłonecznieniem.
4. Wzmocnienie strukturalne partii osłabionych cegieł gruntującym roztworem krzemianowym np. *Silikatfestiger (Remmers)*.

5. Iniekcja wgłębnych spękań w strukturze cegły i „głuchych” odspojień zachowanego tynku, poprzez aplikację płynnej suspensji hydraulicznej o cechach wzmacniających i podwyższających nośność, np. *Injectionsleim-2K (Remmers)*.
6. Nałożenie w pasie cokołowym (na odsłonięte wątki ceglane) paroprzepuszczalnego tynku renowacyjnego z normą WTA, hydrofobizującego pory, przeznaczonego na zawilgocone i zasolone podłoża, np. *Sanierputz Universal HS (Remmers)*, *Mineralit Restauro (KB)*, *Porosan (Keim)*.
7. Przeszpachlowanie wypraw mineralnych podestu w celu ujednolicenia powierzchni z jednoczesnym wypełnieniem rys i mikrospekkań zaprawą cienkowarstwową z dodatkiem mikrowłókien, np. *Feinzugmörtel (Remmers)*, *Kombi Finisz (KB)*, *Kalkputz-Fain (Keim)*. Pod zaprawy stosować grunty szczepne najlepiej z dodatkiem drobnego kruszywa kwarcowego - zgodne z wybranym systemem.
8. Nałożenie laserunkowej, paroprzepuszczalnej powłoki scalającej (nawiązującej do koloru piaskowca), np. *Funcosil Historic Lasur (Remmers)*, *Restauro-Lasur (Keim)* z odpowiednim gruntem.
9. Zagruntowanie obszarów narażonych zwiększonym zazielenieniem (szczególnie przy górnym okapie oraz w pasie cokołu), środkiem bakterio-, grzybo- i glonobójczym, z profilaktycznym tworzeniem zasobów substancji czynnej: np. *Impragnierung BFA (Remmers)*.
10. Dodatkowe zabezpieczenie płaskich powierzchni poprzez pokrycie bezbarwną powłoką renowacyjną – paroprzepuszczalną, hydrofobową - chroniącą przed bezpośrednimi warunkami atmosferycznymi, z jednoczesnym zabezpieczeniem przed atakami pleśni i glonów np. – *Siliconharzfarbe LA (Remmers)*.

III. Ogrodzenie.

a). Przęsła metalowe

1. Oczyszczenie mechaniczne miejsc z widoczną śladową korozją przy łączeniach montażowych. Zabezpieczenie konwersyjne aktywnym środkiem taninowym, np. *Cortanin F*. Założenie warstwy podkładowej z zawartością cynku.

2. Delikatne usunięcie lokalnych złuszczeń farby bez nie-naruszenia podkładowej warstwy ocynku z użyciem miękkich szczotek. Oczyszczenie całej powierzchni z luźnych zanieczyszczeń.
3. Po odtłuszczeniu powierzchni pomalowanie ręczne przeseł ogrodzenia w odpowiedniej farbie w kolorze czarnym matowym np. *Makor-Tix (Tikkurila)*.
- b). Słupy granitowe.
4. Oczyszczenie hydrodynamiczne z użyciem łagodnych środków powierzchniowo-czynnych np. *Alkutex Schmutzloser (Remmers)*. W przypadku mocniejszych zabrudzeń zastosowanie roztworu kwasu fluorowodorowego – max 4%.
5. Weryfikacja wtórnych kitów pod kątem stanu zachowania techniczno-estetycznego po oczyszczeniu. W miarę możliwości próba scalenia kolorystycznego zachowanych uzupełnień z użyciem pigmentów mineralnych na spoiwie metakrylowym – *Paraloid B-72*.
6. W przypadku koniecznych uzupełnień dobrać odpowiedni rodzaj, frakcję i kolor kruszywa w dobrej jakości spoiwie hydraulicznym. Powierzchnię opracować fakturalnie w sposób imitatorski.
7. Końcowa impregnacja kamienia środkami olejowymi i hydrofobowym np. *Funcosil OFS (Remmers)*.

Uwagi końcowe:

- Warunkiem dobrego i trwałego efektu przeprowadzonych zabiegów jest bardzo staranne ich wykonanie i bezwzględne przestrzeganie konserwatorskich rygorów technologicznych, w tym informacji zawartych w kartach technicznych użytych produktów systemowych.
- Stosowane podczas prac wyroby powinny być wysokiej jakości - przeznaczone do prac na obiektach zabytkowych. Przy użyciu gotowych produktów systemowych, należy kierować się wieloletnim doświadczeniem wybranych firm w produkcji materiałów dedykowanych do tego rodzaju prac renowacyjnych.
- Nadzór nad prowadzeniem prac renowacyjnych należy powierzyć dyplomowanemu konserwatorowi dzieł sztuki.

artysta-plastyk
mgr Rafał Rzeźniczek
konserwacja dzieł sztuki
dyplom ASP Kraków nr 5293